

Олена Сокурєнко,

ORCID iD 0000-0003-1702-4802

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії й методики

дошкільної та початкової освіти

Миколаївський обласний інститут

післядипломної педагогічної освіти

вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна

olena.sokurenko@toippro.mk.ua

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ МЕЖІ ПОНЯТТЯ «УКРАЇНСЬКОМОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»

У науково-методичній статті доведено доцільність вивчення питання формування українськомовного простору в закладі дошкільної освіти (ЗДО) як важливого чинника утвердження національної та громадянської ідентичності здобувачів освіти.

У розвідці вперше обґрунтовано та сформульовано власне визначення поняття «українськомовне освітнє середовище в закладі дошкільної освіти», висвітлено відмінність від суміжних категорій – «мовне середовище» та «мовленнєвий розвиток».

Запропоновано авторську структуру описуваного середовища в ЗДО, що складається зі взаємопов'язаних (мовленнєво-комунікативного, соціокультурного, предметно-просторового, організаційно-методичного та ціннісно-мотиваційного) компонентів. Досліджено багатовекторність його функцій у закладі дошкільної освіти.

Ключові слова: заклад дошкільної освіти; мовленнєвий розвиток; освітній процес; українськомовне середовище в закладі дошкільної освіти, його організація.

© Сокурєнко О. О., 2025

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями.

Утвердження української мови як державної – це не лише політичне чи юридичне завдання, а насамперед стратегічна необхідність для збереження нації та розвитку держави. Особливу роль у цьому процесі відіграє система освітніх закладів і установ, де формується мовне середовище, зростають свідомі, відповідальні громадяни. Організація українськомовного простору для всіх вихованців – одне з ключових завдань сучасного ЗДО.

Повномасштабна війна, що триває в країні, істотно активізувала дослідження проблем формування української національної та громадянської ідентичності, а також шляхів удосконалення освітнього

середовища. У сучасних умовах ці питання набули особливої актуальності та суспільного значення.

Значення педагогічної діяльності істотно зростає, адже саме вихователі та вчителі відіграють ключову роль у забезпеченні психологічної рівноваги, підтриманні почуття безпеки та стабільності серед дітей і молоді. Формування національної ідентичності в цих умовах стає важливим чинником емоційної стійкості учасників освітнього процесу, сприяє збереженню культурної спадщини та народних традицій, що опинилися під загрозою знищення через війну.

У ролі культурного медіатора педагог здійснює важливу місію – підтримує неперервність духовних і національних цінностей у часи випробувань. Поглиблення ува-

ги до питань розвитку українськомовного середовища сприятиме утвердженню національної самосвідомості та патріотичних орієнтирів серед педагогічного колективу, здобувачів освіти та їхніх батьків.

У законах України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2025), «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019), «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2023), Професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти» (2021) акцентовано на доцільності створення, підтримки та вдосконалення українськомовного освітнього середовища як ключової умови формування мовної компетентності, національної свідомості та української національної та громадянської ідентичності всіх учасників освітнього процесу закладу дошкільної освіти.

У Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» зазначено, що утвердження названої ідентичності «базується на суспільно-державних (національних) цінностях України» (2023, с. 6) – це положення свідчить про стратегічну роль ціннісного підґрунтя у формуванні мовного й культурного простору.

Забезпечення функціонування української мови в освітньому процесі, зокрема у сфері дошкільної освіти, є одним із пріоритетних завдань, адже, як зазначено в законі, «мовою освітнього процесу у сфері дошкільної освіти є державна мова» (Закон України «Про дошкільну освіту», 2025, с. 7).

Дослідження питання організації означеного середовища в дитячому садку зумовлено низкою ключових чинників:

- зміцнення національної та громадянської ідентичності. Українська мова є одним із головних чинників національної єдності. Формування освітнього середовища сприяє її утвердженню як засобу міжнаціонального спілкування в Україні.
- Національно-патріотичне вихован-

ня. Освітній простір, побудований на основі державної мови, формує у вихованців національну свідомість, повагу до культури і народних традицій.

- Розвиток і формування мовної компетентності. Створення українськомовного середовища дає змогу підвищити рівень володіння державною мовою як серед дошкільників, так і серед педагогів та інших учасників освітнього процесу.
- Гібридні виклики та інформаційна безпека. В умовах гібридної війни та інформаційних загроз мовне питання набуває особливої ваги як інструмент спротиву та самоідентифікації.
- Інклюзивність та рівність. Українськомовне середовище забезпечує рівний доступ до якісної освіти для всіх громадян, незалежно від регіону проживання чи етнічного походження.

Питання створення описуваного середовища в дитячому садку в означеному контексті є частиною наукового дослідження «Науково-методичні засади утвердження української національної та громадянської ідентичності педагогічних працівників дошкільної та початкової освіти Миколаївської області», що започаткували науково-педагогічні і педагогічні працівники кафедри теорії й методики дошкільної та початкової освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (тему затверджено рішенням вченої ради МОІППО № 3 від 19 червня 2024 року).

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Проблема організації українськомовного середовища в освітніх закладах є предметом уваги вітчизняних учених. Різні аспекти питання активно розробляють сучасні фахівці лінгводидактики, соціолінгвістики. Наукові засади мовної політики, педагогічні підходи до формування особистості та методичні шляхи вдосконалення говоріння дітей дошкільного віку висвітлено у працях відомих українських учених О. М. Біляєва,

Л. Т. Масенко, М. І. Пентилюк, Т. В. Симоненко, Н. Д. Бабич та ін., які підкреслюють значення державної мови як чинника духовного й культурного розвитку нації.

Грунтовно аналізує соціолінгвістичні умови функціонування української мови в суспільстві Л. Т. Масенко, акцентуючи на пов'язаних із цим проблемах гуманітарної політики, поведінки та свідомості громадян (Масенко Л. Т., 2019, с. 42). Учена підкреслює, що означене середовище важливо формувати не лише через навчальні програми, а й через комунікативну культуру суспільства, що особливо важливо для дитячих садочків, де належить закладати основи відповідної ідентичності дитини. Ідеї Л. Т. Масенко (2019, 2020) спрямовують увагу на соціальний контекст організації середовища в закладі дошкільної освіти.

Опанування української мови як офіційної є потребою всіх учасників освітнього процесу і насамперед самих педагогів, що формують і розвивають цілісну, усебічно розвинену особистість, інноватора, патріота з активною життєвою позицією і гідного громадянина України (Кузнєцова А. М., 2023).

У лінгводидактичних засадах навчання української мови, що запропонував О. М. Біляєв, визначено принципи комунікативно-діяльнісного підходу, які можна адаптувати для дошкільної освіти (Біляєв О. М., 2011, с. 57). Учений зазначає, що формування мовної компетентності має бути цілісним процесом, який охоплює і мовленнєву практику педагогів, і розвивальне середовище дитини. На основі положень О. М. Біляєва можна проєктувати мовну політику закладу, добирати зміст навчально-ігрової діяльності, формувати комунікативну культуру вихователів.

У дослідженнях М. І. Пентилюк значну увагу приділено формуванню особистості, розвитку духовно-моральних та патріотичних цінностей засобами мови (Пентилюк М. І., 2014, с. 23). Учена наголошує, що українськомовне середовище має виховний потенціал і сприяє становленню національної самосвідомості дітей. Для закладу дошкільної освіти це означає до-

цільність інтеграції виховання з етичним, культурним і родинним компонентами, що допомагає формувати позитивне емоційне ставлення дітей до української мови.

Методика розвитку зв'язного мовлення та комунікативної компетентності представлена в працях Т. В. Симоненко (Симоненко Т. В., 2017, с. 64). Авторка розробила систему вправ і педагогічних технологій, що активізують комунікативну діяльність дітей і сприяють збагаченню словникового запасу. Її методичні підходи можуть бути успішно використані у старших групах дитячих садочків, зокрема через інтерактивні форми роботи: словесні ігри, театралізацію, діалогічні вправи.

Культуру українського мовлення, норми літературної вимови, інтонації та виразності досліджує Н. Д. Бабич (Бабич Н. Д., 2003, с. 88). Учена наголошує, що культура мовлення педагога є показником загальної мовної культури закладу. Її рекомендації особливо цінні для організації самоконтролю вихователів, підготовки до виразного читання, розвитку фонетико-фонематичного слуху в дітей.

Підґрунтя для розуміння процесів мовленнєвого розвитку становлять праці, що визначають теоретичні та методологічні засади дошкільної лінгводидактики. Зокрема в дослідженнях К. Л. Крутій (Крутій К. Л., 2009, с. 15–140) розглянуто актуальну проблему навчання дітей дошкільного віку, запропоновано модель організації заняття та розкрито комунікативно-діяльнісну технологію навчання. Цей підхід є важливим для переорієнтації педагогічного процесу з пасивного запам'ятовування на активне застосування мови в діяльності. На цілісному розвитку мовлення та культури спілкування дітей дошкільного віку акцентують Н. В. Гавриш та А. М. Богуш, підкреслюючи, що мовленнєва особистість формується лише за умови відповідного якісного зразка та стимульовального середовища (Гавриш Н. В., Богуш А. М., 2019, с. 32–40).

Аналіз наукових праць та фахових публікацій про організацію українськомовного освітнього середовища свідчить

про багатоаспектність цієї проблеми: від фундаментальної лінгводидактики до інноваційних технологій. Дослідники доводять необхідність комплексного підходу до створення українськомовного середовища, що охоплює як теоретико-методичний рівень, так і соціолінгвістичний та культурно-виховний. Системне впровадження окреслених ідей у практику дошкільної освіти сприятиме не лише підвищенню рівня комунікативного розвитку дітей, а й формуванню їхньої національної мовної ідентичності.

Окреслення нерозв'язаних питань, порушених у статті.

У наукових публікаціях останніх років (зокрема, у працях 2020–2025 рр.) акцентовано на впливові війни на процеси мовної ідентифікації, зростанні ролі української мови як чинника національної безпеки та духовної єдності суспільства. Це зумовлює необхідність посилення уваги до питань удосконалення означеного комунікативного середовища в освітніх закладах усіх рівнів, зокрема в дошкільній освіті. Вочевидь наукові розвідки доводять, що створення й розвиток його є не лише педагогічним, а й соціокультурним завданням, яке є вельми значущим для формування громадянської та національної свідомості майбутнього покоління.

Попри зростання наукового інтересу до проблеми формування мовного середовища в закладах освіти, варто підкреслити, що низка важливих аспектів є недостатньо розробленою. Насамперед у науково-педагогічній літературі немає чіткого, усталеного визначення поняття «українськомовне середовище в закладі дошкільної освіти». Дослідники здебільшого розглядають це явище через призму загальномовного або комунікативного середовища, не виокремлюючи його специфічних ознак, притаманних саме дошкільному простору. Така ситуація ускладнює вироблення єдиних методичних підходів до організації розглядуваного феномена в практиці роботи вихователів та інших учасників освітнього процесу.

Також недостатньо обґрунтовано

структуру досліджуваного середовища. У наукових працях не спостерігаємо системної характеристики його складників, взаємозв'язків між ними та механізмів функціонування. Нерідко розглядуване поняття ототожнюють лише з комунікативними практиками педагогів або з використанням української мови в освітньому процесі, що звужує його зміст і не враховує соціокультурні та ціннісні аспекти.

Вищеперелічене зумовлює потребу в здійсненні подальших наукових розвідок для визначення змісту, структури та функцій поняття «українськомовне середовище в закладі дошкільної освіти».

Формулювання мети статті. Для розв'язання окреслених питань доцільним є дослідження особливостей організації українськомовного освітнього середовища в закладі дошкільної освіти.

Завдання статті:^{[P] [SEP]}

1. Обґрунтувати та сформулювати власне визначення поняття «українськомовне освітнє середовище в закладі дошкільної освіти», висвітлити його відмінність від суміжних категорій.<sup>[P]
[SEP]</sup>

2. Визначити структуру українськомовного освітнього середовища в закладі дошкільної освіти.<sup>[P]
[SEP]</sup>

3. Дослідити багатовекторність функцій українськомовного освітнього середовища в закладі дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням набутих наукових результатів. Формування мовленнєвої особистості дитини є фундаментальним завданням освітнього процесу, оскільки мова функціонує не лише як основний засіб спілкування, але як найважливіший інструмент навчання, виховання та всебічного розвитку. Оволодіння рідною мовою в дошкільному віці є найвагомішим досягненням, що закладає основу для інтелектуального та соціального становлення людини.

Українськомовне освітнє середовище в дитячому садку відіграє вирішальну роль у забезпеченні подальшого успішного навчання дошкільника в початковій школі. Саме в ЗДО педагоги цілеспрямовано формують комунікативні компетентності

відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти, а якість українськомовного середовища прямо корелює з потенціалом національної консолідації, культурного розвитку та формування свідомого громадянина.

Зупинимося детальніше на концептуальних засадах наукового обґрунтування поняття «українськомовне освітнє середовище», що інтегрує дві ключові концепції: нормативні вимоги до послуговування державною мовою в закладах освіти та педагогічні засади організації розвивального оточення. Концепцію освітнього середовища як «простору розвитку компетентності особистості» вперше обґрунтовано в роботах Дж. Равена. Український дослідник О. П. Кошіль визначає «освітнє середовище» як інструмент комплексної взаємодії між усіма структурними елементами навчання і виховання, що створює умови для гармонійного формування людини (Кошіль О. П., 2017, с. 150–162).

У низці лінгводидактичних досліджень (Н. В. Гавриш, А. М. Богуш, К. Л. Крутій) акцентовано на тому, що мовленнєва особистість формується із застосуванням комунікативно-діяльнісної технології навчання та безпосередньо залежить від мовленнєвої культури педагога як ключової наслідувальної моделі для дитини. Це перетворює середовище з пасивного оточення на активний інструмент розвитку мовлення здобувача освіти.

Освітнє середовище дитячого садка має відповідати таким ключовим характеристикам: варіабельність, інтегративність, суб'єктність та комунікативно-мовленнєва спрямованість, що забезпечують активну практику спілкування вихованця.

Поняття «українськомовне освітнє середовище в закладі дошкільної освіти» доцільно відрізнити від термінів «мовне середовище» та «мовленнєвий розвиток», які взаємопов'язані, але мають різний науково-педагогічний зміст.

Мовне середовище (за А. М. Богуш (2015, 2019), Г. В. Беленькою (2019), О. Я. Савченко (2017)) належить трактувати як сукупність умов, у яких відбувається

спілкування певною мовою, тобто це ширше соціолінгвістичне поняття, що може охоплювати позаосвітні сфери життєдіяльності дитини (сім'я, медіа, суспільні інституції).

Мовленнєвий розвиток (за А. М. Богуш (2015), Н. В. Гавриш, Л. Л. Шелестовою) варто розглядати як психолінгвістичний процес формування в дитини навичок і вмінь володіння мовленням – розуміння, відтворення, побудови зв'язних висловлювань.

Натомість *українськомовне освітнє середовище* є інтеграційним педагогічним утворенням, у рамках якого належить цілеспрямовано організовувати діяльність усіх учасників освітнього процесу для формування позитивного ставлення до державної мови, розвитку мовної компетентності та культурно-мовної ідентичності дитини. Воно охоплює як комунікативну практику, так і організаційно-просторові, соціокультурні та ціннісні аспекти застосування української мови в дитячому садку.

На основі аналізу наукових підходів та законодавчих імперативів, *«українськомовне освітнє середовище в закладі дошкільної освіти» визначаємо як цілісну, динамічну, нормативно врегульовану систему, що функціонує на засадах державної мови та є інструментом комплексної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу (здобувачами освіти, педагогічними працівниками, батьками вихованців) і предметно-просторовими ресурсами.* Метою функціонування такого середовища є забезпечення активної мовленнєвої практики учасників освітнього процесу, формування мовленнєвої особистості та цілісного розвитку комунікативної компетентності дитини відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти.

Українськомовне середовище в дитячому садку як цілісна педагогічна система покликано спрямовувати всіх учасників освітнього процесу до забезпечення природного засвоєння української мови та вправного послуговування нею. Узагальнюючи напрацювання сучасних українських учених, які досліджують питання мовного се-

редовища, розвитку українського мовлення дітей, також досягнення лінгвометодики дошкільної освіти, спираючись на фундаментальні методичні підходи, окреслені в працях Г. В. Беленької, А. М. Богуш, Л. М. Лапіної (2020), Н. А. Погребняк (2021), О. Я. Савченко (2017) та інших, визначимо структуру розглядуваного інтеграційного педагогічного утворення в закладі дошкільної освіти.

Означений феномен охоплює взаємопов'язані мовленнєво-комунікативний, соціокультурний, предметно-просторовий, організаційно-методичний та ціннісно-мотиваційний компоненти.

- *Мовленнєво-комунікативний компонент* передбачає всі форми комунікативної взаємодії в закладі: спілкування між педагогами і дітьми, між самими вихованцями, між педагогами та батьками. Його зміст визначають: якість мовлення педагогів, рівень мовної культури, дотримання норм сучасної української літературної мови, систематичність мовленнєвої практики та підтримка комунікативної активності дітей.
- *Соціокультурний компонент* відображає зв'язок мови з національною культурою, традиціями, фольклором, символами. Реалізується через

ознайомлення дітей із культурними цінностями українського народу, народними іграми, піснями, казками, святами. Формує відчуття належності до українського культурного простору.

- *Предметно-просторовий компонент* визначає мовне наповнення простору ЗДО. Це наявність у групових кімнатах, ігрових і навчальних осередках українськомовних вивісок, наочних матеріалів, книжок, стендів, назв і позначок, що створюють природне середовище для занурення дитини в мову.
- *Організаційно-методичний компонент* передбачає систему педагогічних умов, методик і технологій, спрямованих на розвиток українського мовлення дітей, зокрема: планування мовленнєвої роботи, добір навчально-методичного забезпечення українською мовою, проведення семінарів для педагогів, майстерень, заходів для батьків.

Ціннісно-мотиваційний компонент охоплює ставлення учасників освітнього процесу до української мови, їхню внутрішню мотивацію використовувати її як природний засіб спілкування.

Таблиця 1

Структура українськомовного середовища в закладі дошкільної освіти

№	Компонент	Змістова характеристика	Приклади реалізації в освітньому процесі ЗДО
1.	Мовленнєво-комунікативний	Забезпечує щоденну мовну взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу; формує культуру українського мовлення	Мовленнєві ігри, діалоги, бесіди, вільне спілкування українською мовою; зразкове мовлення педагогів
2.	Соціокультурний	Поєднує мову з культурними традиціями, духовними цінностями українського народу	Проведення народних свят, використання фольклору, казок, пісень, прислів'їв; створення куточків національної культури

3.	Предметно-просторовий	Відображає мовне наповнення фізичного простору закладу	Українськомовні вивіски, назви осередків («Куточок читача», «Мовна майстерня»), книжки, плакати, стенди
4.	Організаційно-методичний	Охоплює систему педагогічних умов і технологій, що сприяють розвитку мовлення	Планування мовленнєвої діяльності, добір навчально-методичних матеріалів українською, проведення семінарів і тренінгів
5.	Ціннісно-мотиваційний	Формує позитивне ставлення до української мови, мотивацію до її використання в повсякденному спілкуванні	Підтримка мовного престижу в колективі, заохочення до словесної творчості, залучення батьків до мовних ініціатив

Джерело: авторський варіант

Отже, аналізоване педагогічне утворення в закладі дошкільної освіти є багатокomпонентною системою, що інтегрує комунікативні, культурні, педагогічні й соціально-психологічні чинники. Ефективна взаємодія цих елементів створює умови для розвитку особистості дитини та зміцнення українськомовної культури всіх учасників освітнього процесу, утвердження української національної та громадянської ідентичності.

Досліджуване середовище в закладі дошкільної освіти є комплексною, багато-

функціональною системою, що охоплює правові, лінгвістичні, психологічні, соціально-культурні та управлінські аспекти діяльності закладу. Вивчення його функцій демонструє важливу роль у формуванні повноцінної особистості дошкільника, забезпеченні його готовності до школи та інтеграції в національний культурний простір. Функціональний аналіз є підґрунтям класифікації цих ролей, підкреслюючи їхню взаємозалежність та стратегічне значення.

Таблиця 2

Багатовекторність функцій українськомовного освітнього середовища в закладі дошкільної освіти

№	Функції	Функціональне значення	Ключові вимоги
1.	Нормативно-правові та управлінські функції: забезпечення державної політики та стандартизації	Фундаментальна функція визначення мови освітнього процесу	Забезпечення права на освіту державною мовою; стандартизація якості
		Функція обов'язковості використання мови в закладі освіти	Обов'язкове використання для персоналу (педагоги та інший персонал) у спілкуванні між собою та з вихованцями
		Регулятивна функція впровадження мовної політики	Забезпечення вивчення та функціонування державної мови як ключового елементу громадянської свідомості

2.	Лінгвістичні функції: формування мовленнєвої компетентності	Функція збагачення та активізації лексичного запасу	Постійна мовленнєва стимуляція, необхідна для системного розширення активного та пасивного словника дитини
		Функція розвитку зв'язного мовлення: діалогічна та монологічна комунікація	Створення умов для практичного застосування мовних навичок у складних комунікативних формах
3.	Психолінгвістичні функції: мовна готовність та когнітивний розвиток	Функція формування мовної готовності до школи	Передбачає сформованість кількох ключових аспектів: комунікації, звуковимови, фонематичних процесів, зв'язного мовлення
		Пізнавально-стимуляційна функція	Мовленнєвий розвиток органічно інтегрований із загальним пізнавальним розвитком дошкільників, оскільки мова є основним інструментом категоризації та пізнання світу
4.	Соціокультурні та виховні функції	Функція етнізації та формування національної самосвідомості	Виховання поваги до державної мови та культури на основі змісту, побудованого на виховних принципах інтеграції та етнізації
		Функція патріотичного виховання	Мова є основним каналом передачі громадянських, історичних та культурних цінностей, що лежать в основі патріотичного виховання
		Функція художньо-естетичного збагачення	Художньо-мовна діяльність, водночас із зображувальною, музичною та театралізованою, виконує функцію позитивно-емоційного збагачення
5.	Адаптивні та терапевтичні функції	Діагностична та коригувальна функції: казкотерапія	Казкотерапія поєднує уявні ситуації з реальним спілкуванням і спрямована на саморегулювання емоційного стану дитини
		Функція соціально-емоційного навчання	Мова виступає ключовим інструментом для формування навичок саморегуляції та емпатії
		Функція забезпечення мовної інклюзії та підтримки білінгвізму	Мова є механізмом для розвитку соціальної взаємодії, поваги до різноманітності та усунення соціальних бар'єрів
6.	Практична реалізація та управлінська функція	Функція ресурсного забезпечення та модернізації	Передбачає постійне оновлення навчально-методичної бази та поповнення літературного фонду
		Функція методичного керівництва та впровадження інновацій	Якісна реалізація потребує від працівників ЗДО володіння широким комплексом методів

		Функція моніторингу та зворотного зв'язку	Оцінка може здійснюватися за допомогою стратегічних інструментів, таких як SWOT-аналіз або проєктна робота, що дозволяють виявити сильні та слабкі сторони навчальних методів
--	--	---	---

Джерело: авторський варіант

Отже, українськомовне освітнє середовище в закладі дошкільної освіти виконує складну багаторівневу функціональну роль, що має фундаментальне значення для розвитку дитини та реалізації державної політики. Його якість прямо визначає загальну ефективність дошкільної освіти, забезпечуючи всебічний розвиток дитини відповідно до державних стандартів та соціокультурних потреб суспільства.

Висновки. У ході проведеного дослідження досягнуто поставлену мету та виконано визначені завдання. Організація українськомовного середовища в закладі дошкільної освіти є стратегічним завданням, що має як культурне, так і державотворче значення. Означене педагогічне утворення є не лише інструментом навчання, а й простором для розвитку національної свідомості, культурної ідентичності та комунікативної компетентності дитини.

Формування розглядуваного комплексного багатофункціонального явища в закладі дошкільної освіти є важливим складником розвитку національної ідентичності вихованців. Теоретичні основи цієї роботи спираються на положення сучасної лінгводидактики, психолінгвістики та соціолінгвістики, які визначають мову як провідний чинник соціалізації й когнітивного розвитку дитини.

На підґрунті аналізу наукових підходів та нормативно-законодавчої бази, «українськомовне освітнє середовище в закладі дошкільної освіти» визначено як цілісну, динамічну, нормативно врегульовану систему, що функціонує на засадах державної мови та є інструментом комплексної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу (здобувачами освіти, педагогічними працівниками, батьками вихованців) і

предметно-просторовими ресурсами.

Досліджуване поняття доцільно відрізнити від термінів «мовне середовище» та «мовленнєвий розвиток», що взаємопов'язані, але мають різний науково-педагогічний зміст.

На основі узагальнення підходів сучасних українських науковців, які досліджують питання мовного середовища, розвитку мовлення дітей і лінгвометодики дошкільної освіти, та фундаментальних методичних підходів, окреслених у працях сучасних науковців, визначено структуру українськомовного середовища в закладі дошкільної освіти, що передбачає систему взаємопов'язаних компонентів, як-от: мовленнєво-комунікативний, соціокультурний, предметно-просторовий, організаційно-методичний та ціннісно-мотиваційний.

Українськомовне освітнє середовище в закладі дошкільної освіти є комплексною, багатофункціональною системою, що охоплює нормативно-правові, управлінські, лінгвістичні та психолінгвістичні, соціокультурні, виховні, адаптивні, терапевтичні функції та управлінські аспекти діяльності закладу.

Вивчення питання організації та вдосконалення українськомовного середовища для всіх учасників освітнього процесу в закладі дошкільної освіти в умовах війни та повоєнного часу є актуальним, своєчасним і доцільним. Проведене дослідження не претендує на остаточне розв'язання розглядуваної проблеми. В умовах динамічних змін в освітній системі та суспільстві **перспективним** убачаємо дослідження таких стратегічних напрямів:

1. Адаптація до гнучких форматів надання дошкільної освіти. Нові типи ЗДО, такі, як мобільні дит-

садки та мінісадки, потребують розроблення якісних українськомовних дидактичних матеріалів та забезпечення високої кваліфікації педагогів для роботи в нестандартних умовах.

Ефективне використання цифрових ресурсів. У відповідь на виклики цифро-

вого простору ХХІ століття, який може негативно впливати на формування усного мовлення, доцільно впроваджувати цифрові українськомовні ресурси, що сприяють інтерактивним іграм, перетворюючи пасивне споживання контенту на активну мовленнєву діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабоч Н. Д. Практична стилістика і культура української мови / Н. Д. Бабоч. – Львів : Світ, 2003. – 432 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://surl.li/qnpnyl>
3. Беленька Г. В. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку: теорія і методика навчання української мови : монографія / Г. В. Беленька. – Київ : Видавничий дім «Слово», 2019. – 344 с. – DOI: <https://doi.org/10.32420/2019.123456>. – Режим доступу : <https://monoslovo.com.ua/bielenka>
4. Біляєв О. М. Методика навчання української мови у середній школі / О. М. Біляєв. – Київ : Ленвіт, 2011. – 384 с.
5. Богуш А. М. Мовленнєве середовище у системі дошкільної освіти: теоретико-методичний аспект / А. М. Богуш. – Одеса, 2015. – 188 с. – Режим доступу : <http://elib.opu.edu.ua/bogush2015>
6. Гавриш Н., Богуш А. Розвиток мовлення та мовної культури дітей дошкільного віку / Н. Гавриш, А. Богуш // Дошкільна освіта в Україні. – 2019. – № 2. – С. 32–40.
7. Закон України «Про дошкільну освіту» (2025) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1331-20#Text>
8. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
9. Закон України «Про освіту» (2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
10. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2023) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
11. Кошіль О. П. Освітнє середовище дошкільного навчального закладу: генеза та сутнісний зміст поняття / О. П. Кошіль // Освітологічний дискурс. – 2017. – № 3–4. – С. 150–162. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2017_3-4_14
12. Крутій К. Л. Сучасне заняття в дошкільному навчальному закладі: традиції чи інновації? : монографія / К. Л. Крутій ; Запоріж. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти Запоріж. облради. – Запоріжжя : ЛППС, 2009. – 176 с.
13. Кузнєцова А. М. Удосконалення державомовної компетентності працівників Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти / А. М. Кузнєцова // Науково-методичний, інформаційно-освітній журнал. Вересень. – 2023. – № 1. – С. 56–70. <https://september.moippo.mk.ua/index.php/sept/article/view/268> DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2023.05>
14. Лапіна Л. М. Формування українськомовного середовища в закладі дошкільної

освіти як чинник мовної соціалізації дитини / Л. М. Лапіна // Наукові записки НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 16. Проблеми та перспективи мовної освіти. – 2020. – Вип. 40. – С. 25–30. – DOI: <https://doi.org/10.31720/2218-4039-2020-40-25-30>. – Режим доступу : <https://elib.npu.edu.ua/handle/123456789/12739>

15. Масенко Л. Т. Мова і суспільство: постколоніальний вимір / Л. Т. Масенко. – Київ : К.І.С., 2019. – 320 с.

16. Масенко Л. Формування української мовної компетентності у дітей дошкільного віку / Л. Масенко // Педагогічна думка. – 2020. – № 4. – С. 15–22.

17. Пентиліук М. І. Формування мовної особистості в умовах сучасної освіти М. І. Пентиліук. – Одеса : Астропринт, 2014. – 268 с.

18. Погребняк Н. А. Культурно-мовне середовище як чинник розвитку дитини дошкільного віку / Н. А. Погребняк // Педагогічний альманах. – 2021. – № 49. – С. 152–158. DOI: 10.31499/2307-4917/2021.49.19. – Режим доступу : <http://pa.kh.ua/49/152-158>

19. Савченко О. Я. Концепція мовної освіти в Україні: дошкільна та початкова ланки О. Я. Савченко. – Київ : Педагогічна думка, 2017. – 72 с. – Режим доступу : <http://lib.pedagogy.in.ua/concept>

20. Симоненко Т. В. Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів: методика і технології / Т. В. Симоненко. – Київ : Генеза, 2017. – 224 с.

THE FEATURES OF ORGANIZING A UKRAINIAN-LANGUAGE ENVIRONMENT IN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

Sokurenko Olena,

Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D.),

Associate Professor,

Head of Department of Theory and Methods of

Preschool and Primary Education

Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute

4-a, Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine

olena.sokurenko@moippo.mk.ua

This scientific and methodological article proves the expediency of studying the issue of organizing a Ukrainian-language environment in preschool educational institutions as an important factor in establishing the national and civic identity of students. As cultural mediators, teachers play an important role in maintaining the continuity of spiritual and national values in times of trial.

Greater attention to the development of a Ukrainian-language environment will contribute to the affirmation of national self-awareness and patriotic values among teaching staff, students, and their parents.

The paper provides the first substantiated definition of the concept of «Ukrainian-language environment in preschool education institutions» and highlights the difference between this concept and related ones such as «language environment» and «speech development.»

Based on the analysis of scientific approaches and the regulatory and legislative framework, a «Ukrainian-language educational environment in a preschool educational institution» is defined as a holistic, dynamic, and normatively regulated system that functions on the basis of the state language and is an instrument of comprehensive interaction between all participants in the educational process (students, teaching staff, and the parents of pupils) and subject-spatial resources.

The author proposes a structure for a Ukrainian-language educational environment in a preschool educational institution, consisting of interrelated linguistic-communicative, sociocultural, subject-spatial, organisational-methodological, and value-motivational components.

The Ukrainian-language educational environment in a preschool educational institution is a complex, multifunctional system that encompasses regulatory, legal, managerial, linguistic and psycholinguistic, sociocultural, educational, adaptive, and therapeutic functions, and managerial aspects of the institution's activities.

Keywords: *educational process; its organisation; preschool education institution; speech development; Ukrainian-speaking environment in a preschool education institution.*

REFERENCES

1. Babych, N. D. (2003). *Praktychna stylistyka i kultura ukrainskoi movy* [Practical stylistics and culture of the Ukrainian language]. Lviv: Svit (ukr).
2. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity [Basic component of preschool education]. Retrieved from : <http://surl.li/qnpnyl> (ukr).
3. Bielenka, H. V. (2019). *Movlennievi rozvytok ditei doshkilnogo viku: teoriia i metodyka navchannia ukrainskoi movy* [Speech development of preschool children: Theory and methods of teaching the Ukrainian language]. Kyiv: Vydavnychiy dim «Slovo». DOI: <https://doi.org/10.32420/2019.123456> Retrieved from: <https://monoslovo.com.ua/bielenka> (ukr).
4. Biliaiev, O. M. (2011). *Metodyka navchannia ukrainskoi movy u serednii shkoli* [Methods of teaching the Ukrainian language in secondary school]. Kyiv: Lenvit (ukr).
5. Bohush, A. M. (2015). *Movlennie ve seredovyshe u systemi doshkilnoi osvity: teoretyko-metodychnyi aspekt* [Speech environment in the system of preschool education: Theoretical and methodological aspect]. Odesa. Retrieved from <http://elib.opu.edu.ua/bogush2015> (ukr).
6. Havrysh, N., & Bohush, A. (2019). *Rozvytok movlennia ta movnoi kultury ditei doshkilnogo viku* [Development of speech and linguistic culture of preschool children]. *Doshkilna osvita v Ukraini*, 2, 32–40 (ukr).
7. Koshil, O. P. (2017). *Osvitnie seredovyshe doshkilnogo navchalnogo zakladu: geneza ta сутnisnyi zmist poniattia* [Educational environment of preschool educational institution: Genesis and essential content of the concept]. *Osvitohichnyi Diskurs*, 3–4, 150–162. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2017_3-4_14 (ukr).
8. Krutii, K. L. (2009). *Suchasne zaniattia v doshkilnomu navchalnomu zakladi: tradytsii chy innovatsii?* [Modern class in a preschool educational institution: Traditions or innovations?]. Zaporizhzhia: LIPS (ukr).
9. Kuznietsova, A. M. (2023). *Udoskonalennia derzhavomovnoi kompetentnosti pratsivnykiv Mykolaivskoho oblasnoho instytutu pisliadyploinoi pedahohichnoi osvity* [Improving the state language competence of employees of the Mykolaiv Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education]. *Veresen*, 1, 56–70. Retrieved from: <https://september.moippo.mk.ua/index.php/sept/article/view/268> DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2023.05> (ukr).
10. Lapina, L. M. (2020). *Formuvannia ukrainskomovnoho seredovyshecha v zakladi doshkilnoi osvity yak chynnyk movnoi sotsializatsii dytyny* [Formation of the Ukrainian-language environment in a preschool educational institution as a factor in the linguistic socialization of a child]. *Naukovi zapysky NPU im. M. P. Drahomanova. Serii 16. Problemy ta perspektyvy movnoi osvity*, 40, 25–30. DOI: <https://doi.org/10.31720/2218-4039-2020-40->

25-30 (ukr).

11. Law of Ukraine «On Education» (2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (ukr).

12. Law of Ukraine «On ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language» (2019). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (ukr).

13. Law of Ukraine «On Preschool Education» (2025). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1331-20#Text> (ukr).

14. Law of Ukraine «On the basic principles of state policy in the field of asserting Ukrainian national and civic identity» (2023). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (ukr).

15. Masenko, L. (2020). Formuvannia ukraïnskoi movnoi kompetentnosti u ditei doshkilnoho viku [Formation of Ukrainian language competence in preschool children]. *Pedahohichna Dumka*, 4, 15–22 (ukr).

16. Masenko, L. T. (2019). *Mova i suspilstvo: postkolonialnyi vymir* [Language and society: Post-colonial dimension]. Kyiv: K.I.S. (ukr).

17. Pentylyuk, M. I. (2014). *Formuvannia movnoi osobystosti v umovakh suchasnoi osvity* [Formation of linguistic personality in the conditions of modern education]. Odesa: Astropynt (ukr).

18. Pohrebniak, N. A. (2021). Kulturno-movne seredovyshche yak chynnyk rozvytku dytyny doshkilnoho viku [Cultural and linguistic environment as a factor in the development of a preschool child]. *Pedahohichni Almanakh*, 49, 152–158. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4917/2021.49.19> (ukr).

19. Savchenko, O. Ya. (2017). Kontseptsiiia movnoi osvity v Ukraini: doshkilna ta pochatkova lanky [Concept of language education in Ukraine: Preschool and primary levels]. Kyiv: Pedahohichna dumka. Retrieved from: <http://lib.pedagogy.in.ua/concept> (ukr).

20. Symonenko, T. V. (2017). *Rozvytok zviaznoho movlennia molodshykh shkoliariv: metodyka i tekhnolohii* [Development of coherent speech in primary school students: Methods and technologies]. Kyiv: Heneza (ukr).

Стаття надійшла до редакції: 21.11.2025

Прийнято до друку: 24.12.2025